

Василь ДЕМ'ЯНИШИН

БЮДЖЕТНЕ НОРМУВАННЯ: ПРАГМАТИЗМ І ПРОБЛЕМАТИКА

Розглянуто суть бюджетного нормування, практичні підходи, проблеми та шляхи удосконалення бюджетного нормування в умовах економічних трансформацій.

The article deals with the essence of budget standardization, pragmatic approaches, problems and ways of budget standardization improvement under economic transformations conditions.

В умовах трансформації національної економіки України до ринкових відносин зростає потреба в ефективному бюджетному нормуванні. Нині воно має перетворитися з простого підрахунку обсягу норм і нормативів у зв'язуючий елемент усіх стадій бюджетного процесу та стимулятор високоефективного функціонування бюджетної системи загалом.

При плануванні, фінансуванні, складанні звітності, організації бюджетного контролю метод нормування є основним і незамінним. Він дає змогу здійснити планування та фінансування видатків всіх бюджетів, а також задовольнити потреби всіх бюджетних установ на однакових умовах, реалізувати принцип цільового фінансування видатків, скласти звітність про виконання бюджету та кошторисів, її проаналізувати, визначити тенденції та чинники, що вплинули на окремі показники, встановити резерви економії видатків, якісно проконтролювати високоефективне, раціональне та цільове використання бюджетних коштів. Отже, тема дослідження є актуальною.

Окремі аспекти бюджетного нормування вивчали такі вітчизняні економісти, як О. Д. Василик, О. П. Кириленко, В. М. Федосов, Л. М. Шабліста, С. І. Юрій та ін. Проте проблема загалом досліджена недостатньо, незважаючи на її актуальність і практичне значення. В Україні діють норми видатків, розраховані за методикою 60-х рр. ХХ ст. Фінансові норми бюджетної забезпеченості, які використовуються у бюджетному процесі, не мають наукового обґрунтування, що негативно впливає на функціонування бюджетної системи.

Метою статті є оцінка теоретичних, методологічних і практичних підходів до бюджетного нормування та визначення найважливіших напрямів його вдосконалення в умовах економічних трансформацій.

Бюджетне нормування є одним із важливих елементів бюджетного механізму, зміст якого полягає у визначенні науково обґрунтованих обсягів витрат на відповідну розрахункову одиницю. У процесі бюджетного нормування визначаються норми видатків і фінансові нормативи бюджетної забезпеченості.

Проблеми визначення нормативів державних витрат, вважаючи їх найскладнішими, досліджували ще економісти XIX – початку XX ст. Так, у XIX ст. німецький вчений А. Вагнер сформулював закон зростаючої державної активності. Суть цього закону полягає в тому, що державні витрати в країнах, де розвивається промисловість, мають зростати швидше, ніж обсяги виробництва і національний дохід. Цей закон базувався на результатах досліджень подій і фактів, наявних у західноєвропейських державах. Вони зводились до наступного [1, 80]:

- розвиток економіки і поглиблення поділу праці ускладнює економічне життя і збільшує непорозуміння, що виникають на ґрунті економічних відносин. З огляду на це державі для підтримки ефективної та дійової економіки, а також правопорядку потрібно більше коштів на утримання правоохоронних органів, поліції, надання юридичних послуг;
- нові технології потребують більшої кількості капіталу, необхідного для виробництва, що можуть забезпечити тільки акціонерні компанії або державні корпорації;
- А. Вагнер встановив зростаючу державну активність у сфері освіти й охорони здоров'я, де вигоди від наданих послуг кількісно оцінити неможливо.

Проаналізувавши прогнози А. Вагнера, можна зробити висновок, що тенденція зростання державних витрат, яку спостерігав учений у минулому столітті, зберігається у промислових країнах доти, поки вони розвиватимуться за висхідною. Наявність довготермінової тенденції зростання частки державних витрат, які важко контролювати, підтвердив також німецький учений А. Шмідт [2, 140].

Вищеподані висновки можна застосувати до державних витрат в Україні, що мають тенденцію до зростання, зумов-

леного як сучасним відтворювальним процесом, так і складністю та масштабістю завдань економіки, соціально-культурної сфери, а також потребою соціального захисту населення. Так, особливості відтворювального процесу, що потребують участі держави в регулюванні соціально-економічних процесів в Україні, а також необхідність вирішення складних і масштабних завдань, пов'язаних із реструктуризацією деформованої економіки, розбудовою держави, забезпеченням соціальних гарантій громадян, гарантованих Конституцією України, є предметом дослідження вітчизняних економістів. Зокрема, Л. М. Шабліста систематизувала і детально обґрунтувала зазначені питання [3, 188–189].

Зважаючи на тенденцію зростання державних витрат, доцільно на кожний бюджетний період визначати граничний рівень (норматив) їхнього задоволення з таким розрахунком, щоб забезпечити оптимальні розподільчі процеси в Україні. Базою для визначення нормативу мають бути граничні значення таких показників, як оборонна достатність, зайнятість населення, норматив чисельності державних службовців, обсяги фінансової допомоги (субсидій) пріоритетним сферам економіки (конкретні інвестиційні проекти), соціальні стандарти тощо.

У бюджетному процесі використовують дві групи норм і нормативів: фінансові норми бюджетної забезпеченості та норми видатків. Фінансові норми бюджетної забезпеченості застосовують при складанні бюджетів у процесі планування їхньої видаткової частини. Норми видатків використовують при складанні кошторисів бюджетних установ у процесі планування відповідних елементів видатків. Норми видатків – це обсяг затрат на одну розрахункову одиницю. Такими розрахунковими одиницями є мережа установ, їхній контингент (наприклад, кількість учнів, класів, груп продовженого дня у школах;

кількість дітей і груп у дитячих дошкільних закладах; кількість ліжок і днів функціонування одного ліжка в лікарнях; кількість студентів у вищих навчальних закладах тощо), зовнішня кубатура будівель і споруд, внутрішня площа приміщень, площа прилеглої території і т. ін., що розраховуються на початок і кінець року та як середньорічна величина. Норми витрат встановлюють для однотипних установ за однорідними видатками.

За змістом (залежно від одиниць вимірювання) норми поділяють на дві основні групи: матеріальні та фінансові.

Матеріальними вважають норми затрат матеріальних ресурсів у натуральному виразі на розрахункову одиницю. Ці норми диференціюють за видами галузей і бюджетних установ. До них належать: кількість кілограмів умовного палива на один кубічний метр зовнішнього об'єму будівель і споруд; кількість кіловат-годин електроенергії на один квадратний метр внутрішньої площі приміщень; склад, кількість та якість продуктів харчування на одну дитину в день у дитячому садку, на одне ліжко в день у лікарні тощо.

Фінансові норми – це величина витрат у грошовому виразі на одну розрахункову одиницю. Вони можуть бути у вигляді грошового виразу матеріальної норми, відповідно до діючих цін, або мати самостійний характер (ставка заробітної плати, розмір надбавки чи доплати, розмір стипендії тощо). Фінансові норми диференціюються як за видами затрат, так і за видами установ.

В окремих випадках у складі фінансової норми виділяють бюджетну норму. Це поняття характеризує ту частку видатків, яка покривається за рахунок бюджетних коштів.

Залежно від методу побудови, фінансові норми поділяють на індивідуальні, комбіновані та укрупнені. Індивідуальними вважають норми затрат кожного елемента або виду на розрахункову одиницю.

Комбіновані норми – це величина затрат за окремими групами на розрахункову одиницю. Укрупнені норми відображають обсяг затрат на розрахункову одиницю по мережі або контингенту. Як правило, індивідуальні норми застосовують при складанні індивідуальних кошторисів бюджетних установ, а комбіновані та укрупнені – при зведеному кошторисному плануванні.

За методом встановлення і затвердження норми видатків поділяють на обов'язкові та розрахункові. Обов'язкові норми встановлює уряд і їх не можна змінювати при визначенні видатків. Розрахункові норми встановлюють галузеві органи управління або визначають бюджетні установи як середні на основі даних за попередні періоди.

На рівні держави бюджетне нормування охоплює процес визначення фінансових нормативів бюджетної забезпеченості, який є дуже складним і потребує ґрунтовних наукових досліджень. Загалом величина таких нормативів залежить від загального обсягу фінансових ресурсів, що спрямовуватимуться на реалізацію відповідних бюджетних програм, і кількості мешканців чи споживачів соціальних послуг тощо.

Щодо визначення загального обсягу фінансових ресурсів, які спрямовуються на реалізацію бюджетних програм, нині будь-які методи відсутні, що негативно впливає на якість цих показників. Сучасний порядок розрахунків передбачає розподіл цих ресурсів між видами видатків відповідно до пріоритетів бюджетної політики держави. Крім цього, при розрахунку фінансових нормативів бюджетної забезпеченості передбачають нерозподілені видатки, які охоплюють видатки на ті повноваження, встановлення нормативів за якими є недоцільним.

Визначення розрахункового обсягу видатків місцевих бюджетів на 2004 р. здійснювалося на основі єдиних норма-

тивів видатків у розрахунку на особу (державне управління, охорона здоров'я, культура і мистецтво, засоби масової інформації, фізична культура і спорт, соціальні програми розвитку сім'ї, жінок, молоді та дітей), учня (освіта), отримувача соціальних послуг (соціальний захист і соціальне забезпечення), площу житлового фонду та вулиць і доріг з капітальним і полегшеним типом покриття (житлово-комунальне господарство).

Розраховані фінансові нормативи бюджетної забезпеченості для місцевих бюджетів підлягають коригуванню коефіцієнтами, що враховують відмінності у вартості надання соціальних послуг залежно від кількості населення та споживачів соціальних послуг, а також соціально-економічних, демографічних, кліматичних, екологічних та інших особливостей (з часу їх визначення).

Результати аналізу запропонованої методики дають підставу стверджувати, що визначені таким чином нормативи і видатки не можна вважати оптимальними і реальними, оскільки більшість із них або базується на фактичних даних попередніх періодів (негативні чинники за попередні роки автоматично переносяться на плановий рік), або на інтуїтивній величині (встановленій довільно без будь-яких розрахунків та обґрунтувань). Тому нормування бюджетної забезпеченості в такому вигляді не може бути кроком уперед в удосконаленні бюджетного нормування.

Фінансові нормативи бюджетної забезпеченості доцільно розрахувати з урахуванням усіх чинників, які об'єктивно впливають на той чи інший вид видатків, з метою досягнення якісного кінцевого результату. Тільки такі нормативи можна використовувати у бюджетному процесі.

Застосування нормативів бюджетної забезпеченості, на нашу думку, можливе, ефективно і доцільно тільки на рівні територіального фінансового планування,

тобто при складанні бюджетів і прогнозуванні їхніх видатків лише за делегованими повноваженнями. Планування видатків щодо власних повноважень із застосуванням такої методики є недоцільним, оскільки не дає змоги врахувати жодної специфіки та дії об'єктивних чинників, не передбачених нормативами. Тому при складанні місцевих бюджетів планування видатків за кожним напрямком доцільно здійснювати окремо за власними і делегованими повноваженнями, розрахованими на тривалу перспективу (стабільними) і науково обґрунтованими фахівцями.

На рівні конкретного спрямування видатків та фінансування конкретної бюджетної установи при складанні фінансових планів витрати доцільно, на наш погляд, розраховувати, використовуючи виробничі показники та індивідуальні норми за більшістю основних видів видатків. Такий порядок дає змогу ресурси споживання тісно поєднати з наданням послуг. Загальна потреба окремих установ, галузей і всієї соціальної сфери, в обсягах та видах ресурсів на різних рівнях управління пов'язується з функціями, технологією обслуговування, обсягами послуг, специфікою та кінцевою метою діяльності установ. Індивідуальне нормування може виконувати функцію ціноутворення на послуги.

Таким чином, індивідуальні норми залежать від внутрішніх і зовнішніх чинників. До внутрішніх належать: характер послуги, технологія її надання, трудомісткість, матеріаломісткість, енергомісткість, рівень кваліфікації, структура послуг. Зовнішніми чинниками є ставки заробітної плати, ціни, тарифи, зміна яких впливає на потребу в ресурсах і коригується залежно від загальноекономічної, зокрема фінансової ситуації в країні. Загалом використання таких норм і безпосередніх виробничих показників дає змогу найоптимальніше розподілити бюджетні ресурси держави з перспек-

тивною їх ефективного та раціонального витрачання, спрямованого на досягнення поставленої мети.

У сучасній економічній літературі активно дискутується питання про перехід від планування видатків бюджетних установ за індивідуальними нормами до планування за укрупненими нормами (фінансовими нормами бюджетної забезпеченості, які передбачають використовувати при складанні бюджетів). При цьому кожен, хто вносить такі пропозиції, по-своєму розуміє це укрупнення, не роз'яснюючи, яку при цьому слід використовувати методику, чи є вона науковою, які результати чи наслідки матиме її застосування.

На наш погляд, такі пропозиції дискримінаційні, шаблонні й збиткові, адже за зрівнялівки у фінансуванні з використанням єдиних укрупнених нормативів ніколи ні за яких обставин не можна отримати бажаних результатів. Спробуємо заперечити окремі аргументи деяких економістів, що підтримують, на їхню думку, реформаторські ідеї цього напрямку.

Так, вони вважають, що слід перейти від принципу "забезпечення функціонування" до принципу "ефективної діяльності". Це, на їхній погляд, відповідає вимогам ринкової економіки. Таким чином обсяг бюджетних коштів визначатимуть не залежно від того, скільки їх необхідно для діяльності тієї чи іншої установи соціальної сфери, а безпосередньо за ефективністю виконаної роботи, ступенем задоволення суспільних потреб. Отже, наприклад, якщо вчителі у школі навчатимуть чи лікарі в лікарнях лікуватимуть неефективно, з бюджету цим установам грошей виділяти не будуть, а їхню діяльність припинять. Згідно з таким принципом, якщо немає війни чи інших надзвичайних ситуацій, забезпечувати функціонування армії, служби надзвичайних ситуацій не потрібно, оскільки це

не відповідатиме вимогам ринку. З огляду на це вважаємо, що вищеподаний аргумент є неприйнятним.

Іншим аргументом противників застосування індивідуальних норм при кошторисному плануванні є те, що надмірна регламентація перешкоджає плануванню ресурсів, виключає його варіантність, стримує стимули ефективного використання трудових, матеріальних та інших ресурсів і, як підсумок, гальмує розвиток відповідних галузей соціальної сфери. На їхню думку, головним показником цього є погіршення якості послуг соціальної сфери, які вона надає населенню (охорона здоров'я, освіта, культура тощо). Ми вважаємо, що нині не можна говорити про варіантність чи стимули, оскільки при фінансуванні бюджетних установ виділяють гроші тільки на заробітну плату не в повному обсязі. За однакових укрупнених норм видатків, як наприклад, на одного учня, директор школи, приміщення якої є в аварійному стані, де немає власної бібліотеки, парт, столів, стільців, не кажучи про персональні комп'ютери чи інші новітні технічні засоби навчання, не матиме таких самих варіантів вибору (чи маневрування), як директор новозбудованої, з міцною матеріально-технічною базою школи. Саме ці укрупнені норми видатків створюють нерівні для них умови господарювання. Можна навести інші приклади негативного впливу однакових укрупнених норм витрат на погіршення якості послуг. Так, за однакових норм витрат на одного учня за рахунок різної кількості учнів у класі частка окремих елементів витрат коливатиметься. Наприклад, якщо в класі навчається 16 дітей, то виділеної суми видатків із розрахунку на одного учня може не вистачити на заробітну плату вчителя, а при наповненні класу 40 учнями частка зарплати в сумі буде незначною і фінансові можливості керівника цієї школи значно збільшаться, порівняно з першим. Таким чином, застосування укрупненої

норми витрат спричинить створення нерівних умов господарювання для керівників однакових рівнів, що не відповідає вимогам ринку.

Серед низки аргументів прихильників використання в кошторисному плануванні укрупнених норм хочемо визначити як позитивний, на їхній погляд, здатність цього методу створювати можливість активізації пошуку додаткових джерел задоволення потреб у розвитку та функціонуванні установ соціальної сфери. Інакше кажучи, керівники установ не мають очікувати надходження бюджетних коштів, а самостійно знаходити додаткові джерела та спрямовувати їх на фінансування основної діяльності, бо вміння заробляти гроші – це головна функція ринку. На нашу думку, така аргументація є помилковою. Відповідно до Конституції України, держава має забезпечувати соціальні потреби громадян на рівні соціальних стандартів. Це гарантування здійснюється за допомогою бюджетного фінансування сфери соціально-культурних послуг і соціального захисту населення. Таким чином, керівники установ соціальної сфери не мають заробляти гроші на їхнє утримання, а повинні безпосередньо займатися якісним виконанням своїх функцій (навчати, лікувати тощо), а держава зобов'язана профінансувати ці установи своєчасно і в повному обсязі. Посилання теоретиків і практиків на те, що в державі не вистачає для цього коштів, є безпідставними. Науковці мають займатися вирішенням глобальних проблем з урахуванням об'єктивних економічних законів і закономірностей, а уряд розробляти стратегічні напрямки розвитку, яких за чотирнадцятирічне існування Української держави не було навіть окреслено.

Ми не погоджуємося також із твердженням, що розрахунки видатків на основі індивідуальних норм є трудомісткими, а на основі укрупнених – спрощеними. Вважаємо, що визначення укрупнених

норм, з одного боку, є неточним, а з іншого – більш трудомістким процесом, ніж обчислення всіх видатків за індивідуальними нормами, до того ж ще й не точними. Так, окремі автори пропонують трьохетапне визначення укрупненого нормативу. Перший етап полягає в розрахунках нормативу залежно від фактичного стану зазначених параметрів та інших змін у майбутньому. При цьому негативні чинники минулого закладаються (узаконюються) для майбутніх розрахунків. Другий етап пов'язується з узгодженням натуральних нормативів (обсягів праці, рівня кваліфікації, матеріального споживання) із запропонованим обсягом надання послуг. На третьому етапі відбувається грошова оцінка потреби в ресурсах. На наш погляд, цей процес, по-перше, дуже трудомісткий і неточний. По-друге, не зрозуміло для якого рівня установ такі нормативи пропонують розраховувати. Якщо для кожної окремо, то недоцільно через вищевказані причини. Якщо ці пропозиції стосуються групи установ (місто, район, область), вони неприйнятні через шаблонність визначених нормативів, що може завдати шкоди якості надання послуг соціально-культурною сферою.

Таким чином, для вдосконалення бюджетного нормування ми пропонуємо забезпечити науково обґрунтоване визначення та використання у бюджетному процесі таких тривірневих груп норм і нормативів: третій рівень (бюджетні установи та конкретні види видатків) – індивідуальних норм; другий рівень (галузевий) – комбінованих та укрупнених норм; перший рівень (територіальний) – фінансових нормативів бюджетної забезпеченості. Удосконалення бюджетного нормування слід здійснювати на першому і третьому рівнях.

На базовому (третьому) рівні з боку держави доцільно переглянути в найближчий період усі індивідуальні норми видатків (ставки заробітної плати, надбавки,

доплати, норми витрат на харчування, медикаменти, опалення, освітлення тощо).

На першому рівні слід розробити методику, яка б дала змогу науково обґрунтувати та коригувати фінансові нормативи бюджетної забезпеченості з урахуванням обсягу фінансових ресурсів, що спрямовуються на реалізацію відповідних бюджетних програм, а також інших чинників, що враховують відмінності у вартості надання соціальних послуг. Ці нормативи насамперед мають відповідати реальним потребам конкретних груп установ у бюджетних ресурсах.

На нашу думку, методологічні підходи до визначення фінансових нормативів бюджетної забезпеченості мають базуватися на:

- уточненні сфери застосування нормативу;
- обґрунтуванні розрахункового показника, на який рекомендується встановлювати норматив;
- визначенні розрахункової бази для нормативу;
- розробці методики розрахунку нормативу;
- встановленні порядку уточнення нормативу залежно від усіх чинників, що впливають на його величину;
- визначенні конкретних виконавців, на які покладена відповідальність за об'єктивність встановлення нормативів, та ступеня відповідальності;
- розробці стабільної нормативної бази, яка б дала змогу регулювати порядок визначення та коригування фінансових нормативів бюджетного забезпечення.

Ми вважаємо, що сферою застосування фінансових нормативів бюджетного забезпечення мають бути:

- делеговані повноваження. Виконання власних повноважень та їхнє фінансове забезпечення доцільно здійснювати індивідуально з урахуванням конкретних чинників;

- поточні видатки. За капітальними видатками такі нормативи розраховувати недоцільно, оскільки вони не можуть бути об'єктивними і враховувати конкретні умови бюджетного забезпечення відповідних розпорядників коштів. Установлення обсягів капітальних видатків теж доцільно здійснювати в індивідуальному порядку.

Пропонуємо такі розрахункові показники, на які слід встановлювати нормативи:

- за видатками на управління – чисельність населення та кількість органів місцевого самоврядування;
- за видатками на охорону здоров'я – чисельність населення та кількість сільських населених пунктів;
- за видатками на освіту – кількість класів, груп продовженого дня, учнів у профтехучилищах;
- за видатками на соціальний захист населення та соціальне забезпечення – кількість отримувачів соціальних послуг за їхніми видами;
- за видатками на культуру – чисельність населення та кількість сільських населених пунктів;
- за видатками на засоби масової інформації – чисельність населення;
- за видатками на фізичну культуру і спорт – чисельність населення, кількість сільських населених пунктів;
- за видатками на житлово-комунальне господарство – площа вулиць та доріг з капітальним і полегшеним типом дорожнього покриття, загальна площа житлового фонду, чисельність населення.

Процес визначення розрахункової бази для фінансових нормативів бюджетного забезпечення та розрахунку нормативів потребує особливих підходів з урахуванням напрямів і видів видатків, рівня бюджету, з якого вони будуть фінансуватися, та інших чинників.

При встановленні величини нормативу за видатками на управління як розрахункову базу доцільно брати обсяг видатків на утримання одного органу місцевого самоврядування залежно від рівня управління. Такий обсяг найкраще визначати за методом прямого розрахунку, взявши за базу типопредставник кожного рівня управління. На основі нормативних штатів, ставок заробітної плати, оперативних показників та норм видатків можна визначити оптимальну потребу в бюджетних коштах відповідних органів самоврядування, обсяг яких можна брати за розрахункову базу. Показники чисельності населення доцільно використовувати при уточненні (коригуванні) видатків на управління.

Розрахунок обсягу видатків на охорону здоров'я доцільно, на нашу думку, здійснювати на основі фінансових нормативів бюджетної забезпеченості, визначених з урахуванням середньої потреби в коштах для лікування та профілактики однієї людини. Для жителів сільської місцевості в обов'язковому порядку необхідно враховувати потреби в бюджетних коштах для утримання фельдшерсько-акушерських пунктів.

При визначенні обсягу видатків на освіту замість нормативу видатків на одного учня пропонуємо використовувати норматив видатків на один клас, одну групу продовженого дня щодо шкіл I, II та III ступенів. На недоцільність застосування чинних нормативів видатків на одного учня ми вже вказували і доводили, що цей норматив дуже спотворює фактичну потребу в бюджетних коштах для загальноосвітніх установ, розрахованих на його базі.

Для розрахунку фінансового нормативу бюджетної забезпеченості одного класу як розрахункову базу рекомендуємо використовувати обсяг витрат, визначений на основі кошторису типопредставника школи I, II і III ступенів. При складанні такого кошторису доцільно передбачити наяв-

ність у школі по одному класу – з першого по дванадцятий – з наповненням 30 учнів, урахувати встановлений обсяг навантаження, чинну систему оплати праці, оптимальне співвідношення педагогічного персоналу, середній рівень матеріальної бази, нормативні оперативні показники, чинні норми видатків, а також інші чинники, які впливають на потребу в коштах для утримання школи. Тільки таку базу можна вважати оптимальною для розрахунку нормативів. Визначивши відповідний обсяг видатків за таким типопредставником і розподіливши їх між класами I, II та III ступенів загальноосвітньої школи, можна розрахувати середню величину витрат на один клас кожного ступеня, яку доцільно брати за фінансовий норматив бюджетної забезпеченості.

При визначенні видатків на культуру, фізичну культуру і спорт у фінансових нормативах слід урахувати потребу кожного сільського населеного пункту в культурно-освітніх установах (клуб чи будинок культури, бібліотека, спортивний майданчик). Потребу у видатках на ці цілі можна визначати відповідно до оперативних показників, штатів, ставок зарплати, норм видатків за кожною установою окремо на базі типопредставника.

Фінансові нормативи за видатками на житлово-комунальне господарство мають урахувати потребу міст у заходах екологічного характеру.

Загалом процес визначення фінансових нормативів бюджетної забезпеченості доцільно базувати не на показниках видатків за попередній період, а на результатах конкретних розрахунків з урахуванням усіх чинників, які впливають на їхню величину.

У розрахунках фінансових нормативів мали б брати участь усі міністерства, відомства, інші центральні установи, а також органи місцевого самоврядування. Міністерство фінансів України на основі пропозицій цих органів могло б реальніше

встановити величину даних нормативів, що позитивно позначилося б на бюджетному плануванні. Значну частку роботи, пов'язаної з обґрунтуванням нормативів бюджетної забезпеченості, має виконувати науково-дослідний фінансовий інститут Міністерства фінансів України, забезпечений необхідними висококваліфікованими кадрами, інформаційною та матеріальною базою.

Таким чином, у результаті дослідження ми дійшли таких висновків:

- роль бюджетного нормування в умовах трансформаційних процесів зростатиме, це нормування є стимулятором функціонування бюджетної системи;
- з метою удосконалення бюджетного нормування доцільно забезпечити науково обґрунтоване визначення і використання у бюджетному процесі трирівневих груп норм і нормативів: третій рівень (бюджетні установи та конкретні види видатків) – індивідуальних норм; другий рівень (галузевий) – комбінованих та укрупнених норм; перший рівень (територіальний) – фінансових нормативів бюджетної забезпеченості;
- на базовому (третьому) рівні з боку держави доцільно переглянути найближчим часом усі індивідуальні норми видатків і привести їх у відповідність до сучасних вимог;
- на територіальному (першому) рівні державі слід розробити методологію та запровадити методіку, яка б дала змогу науково обґрунтовувати та коригувати фінансові нормативи бюджетної забезпеченості з урахуванням усіх чинників, які впливають на обсяги й вартість соціальних

послуг і сприятимуть досягненню якісного кінцевого результату;

- методологія визначення фінансових нормативів бюджетної забезпеченості, на нашу думку, має базуватися на: формулюванні принципових підходів до нормування; чіткому визначенні сфери застосування нормативу; обґрунтуванні розрахункового показника, на який встановлюється норматив; визначенні розрахункової бази для нормативу; розробці методіки розрахунку нормативу; встановленні порядку уточнення нормативу залежно від чинників, що впливають на його величину; визначенні переліку конкретних виконавців, на яких покладається відповідальність за об'єктивність встановлення нормативів і ступеня відповідальності; розробці стабільної нормативної бази, яка б дала змогу регулювати порядок визначення та коригування фінансових нормативів.

Реалізація запропонованих напрямів сприятиме удосконаленню бюджетного нормування в умовах трансформаційних процесів в Україні.

Література

1. Шабліста Л. М. Податки як засіб перебудови економіки. – К: Інститут економіки НАН України, 2000.
2. Шмідт А. Существует ли естественный предел роста государственных расходов? // Смешанная экономика. – М.: ВНИНТИ, 1990.
3. Юрій С. І., Дем'янишин В. Г., Буздуган Я. М. Антологія бюджетного механізму: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2001.